

ПРОЦЕНА ИЗАЗОВА, РИЗИКА И ПРЕТЊИ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ФУНКЦИЈИ ПЛАНИРАЊА УПОТРЕБЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Драган Татомир

Министарства одбране Републике Србије,
Сектор за политику одбране – Управа за стратегијско планирање

Садржај, обим и вероватноћа испољавања изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани Републике Србије непосредно утичу на утврђивање политике одбране и изградњу способности система одбране и Војске Србије, као његовог виталног дела, ради заштите одбрамбених интереса.

Додељене мисије Војске Србије претпостављају и могућност да се будуће активности Војске на просторима оперативног деловања могу догодити истовремено на више различитих тачака и у високом темпу, што изискује јасно и предвидљиво планирање њене употребе, при чему правовремена и објективна процена изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани Републике Србије представља основу таквог планирања.

Једно виђење садржаја процене изазова, ризика и претњи безбедности и одбране у функцији планирања употребе Војске Србије јесте предмет овог рада.

Кључне речи: *изазови, ризици, претње, безбедност, планирање одбране, планирање употребе, Војска Србије.*

Увод

Технолошки напредак, сталне и брзе промене у међународним односима, пораст укупне несигурности и дефицит безбедности условљавају да глобална безбедносна слика постаје комплексна, а сам појам безбедности добија нове димензије и стиче све већи значај у међународним односима.

У измењеним геостратегијским околностима и под утицајем глобалних кретања политика одбране Републике Србије заснована је на интегралном и мултилатералном приступу проблемима безбедности и одбране. У основи такве политике јесте јачање властитих одбрамбених капацитета, европска спољнополитичка оријентација, као и опредељење Републике Србије да се активно укључи у процес сарадње и заједничког деловања са другим државама и субјектима међународних односа на изградњи глобалне, регионалне и националне безбедности.

Тако заснована политика одбране усмерена је на унапређење националне безбедности у постојећем безбедносном окружењу и у сагласности је са процесом убрзаног политичког и економског преображаја друштва у целини.

Процеси у окружењу Републике Србије, као и они унутар државних граница, испољавају утицај на стање њене безбедности. Имајући у виду да савремено поимање угрожавања безбедности државе имплицира постојање безбедносних изазова, ризика и претњи, може се рећи да се проценом стања безбедности Републике Србије идентификују и у одговарајућем контексту анализирају изазови, ризици и претње, за које се процењује да испољавају, или у одређеним околностима могу да испоље, непосредан или посредан утицај на безбедност грађана, државе, материјалних добара и животне средине.

У том контексту, праћење, анализа и процена изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани Републике Србије (у даљем тексту: процена) представљају континуирану обавезу и имају изузетан значај у изради опште процене стања безбедности, у функцији одбране и заштите безбедносних и одбрамбених интереса Републике Србије.

Процена има за циљ да својим квалитетом и објективношћу омогући и адекватно обављање послова државне управе из надлежности Министарства одбране, као носиоца активности које се односе на: политику одбране и стратегијско планирање у области одбране, планирање и припремање мобилизације грађана, државних органа, привредних друштава, других правних лица и Војске Србије, за извршавање задатака у ванредном и ратном стању.

По карактеру свог садржаја процена је нужна претпоставка и иницијални документ на основу којег се израђује План одбране Републике Србије, односно План употребе Војске Србије, као његов интегрални и најважнији део.

Садржај процене изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани Републике Србије

Проценом изазова ризика и претњи безбедности и одбрани Републике Србије исказују се ставови о актуелном стању безбедности Републике Србије, могућностима, вероватноћи, дOMETИМА и актерима њеног угрожавања, као последице континуираног или изненадног испољавања утицаја изазова, ризика и претњи, имајући у виду њихову све израженију непредвидивост. Стога, процена представља иницијални документ који опредељује садржај, како основних стратегијско-доктринарних докумената у области безбедности и одбране (Стратегија националне безбедности Републике Србије, Стратегија одбране Републике Србије и Доктрина Војске Србије), тако и планских докумената као што су: Дугорочни план развоја система одбране Републике Србије, Стратегијски преглед одбране и План одбране Републике Србије.

Непредвидивост и асиметричност савремених изазова, ризика и претњи безбедности, као и њихова способност да своје дејство могу испољити на једном или више нивоа, при чему својим потенцијалом могу да доведу до угрожавања безбедности Републике Србије, представљају факторе који се приликом израде процене морају узети у обзир.

Садржај процене има за циљ да, у зависности од значаја и карактера изазова, ризика и претњи безбедности Републике Србије, анализом њихових потенцијала, укаже и на могуће узроке, вероватноћу, домете, актере и последице испољавања њиховог утицаја на стање безбедности Републике Србије, њених грађана, материјалних и културних добара и животне средине.

Структуру садржаја процене могуће је засновати на моделу сагледавања чинилаца у оквиру следећег садржаја:

- 1.1. Идентификовање изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани;
- 1.2. Утврђивање и анализа узрока који могу довести до испољавања негативног утицаја одређене врсте изазова, ризика и претњи;
- 1.3. Утврђивање нивоа вероватноће испољавања изазова, ризика и претње;
- 1.4. Одређивање потенцијално угрожене територије;
- 1.5. Идентификација снага за које се процењује да могу бити ангажоване и/или одговорне за угрожавање безбедности применом оружаног или неоружаног насиља;
- 1.6. Предвиђање могућих последица деловања изазова, ризика и претњи;
- 1.7. Утврђивање могућег интензитета испољавања изазова, ризика и претњи;
- 1.8. Закључак о процени стања безбедности .

У односу на обухватност садржаја, процена може бити **општа** и **селективна**.

Општа процена је свеобухватна, израђује се за читаву територију Републике Србије и у њој се разматрају изазови, ризици и претње са којима Република Србија у том моменту јесте или се процењује да може бити суочена, што може имати импликације на њену безбедност и одбрану.

Селективна процена је по свом карактеру ограниченог обима, како по захвату државне територије, тако и по броју и врсти изазова, ризика и претњи, који се у њој разматрају.

На основу познавања и анализе сопствених могућности, расположивих људских и материјалних потенцијала, закључци из процене треба да омогуће сагледавање потреба развоја способности, ресурса и нивоа готовости система одбране, ради превентивног деловања и ангажовања адекватних ресурса у функцији заштите и одбране националних интереса.

Одбрана је темељна државна функција од посебне друштвене важности коју организују елементи система одбране ради реаговања на изазове, ризике и претње безбедности земље.

Политика одбране Републике Србије заснована је на интегралном и мултилатералном приступу проблемима безбедности и одбране. Самим тим, будуће активности Војске на просторима оперативног деловања могу се догодити истовремено на више различитих тачака и у високом темпу, што изискује јасна и предвидљива планирања операција.

Проценом изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани Републике Србије, долази се до закључака о потребном ангажовању снага система одбране Републике Србије, које може бити на нивоу:

– ангажовања свих расположивих снага система одбране, првенствено Војске Србије као носиоца активности у одбрани Републике Србије од оружаног угрожавања споља;

– ангажовања снага одбране, посебно Војске Србије, као садејствујуће компоненте Министарству унутрашњих послова и носиоцу активности у заштити и одбрани националних интереса, од изазова ризика и претњи унутрашњој безбедности Републике Србије и

– ангажовања снага система одбране, првенствено Војске Србије, у подршци цивилним властима, као носиоцима активности у заштити и одбрани националних интереса, угрожених евентуалним испољавањем утицаја и деловања природних непогода, техничко-технолошких и еколошких несрећа.

Квалитет и објективност процене су од изузетне важности за даље поступање у складу са ставовима и закључцима изнетим у њој и, сходно томе, могу имати далекосежне, како позитивне, тако и негативне последице по безбедност и одбрану Републике Србије.

Ради достизања потребних стандарда квалитета израде, ваљаности и употребне вредности, садржај процене треба бити заснован на критеријумима предвидљивости, правовремености, прецизности, употребљивости и објективности.

Задовољење критеријума **предвидљивости** условљава да процена својим садржајем идентификује и обухвати анализу свих информација и аспеката безбедносног окружења, који су неопходни и потенцијално релевантни за планирање и доношење одлука надлежних органа у функцији превентивног деловања ради заштите и одбране националних интереса. Задовољење критеријума **правовремености** подразумева ажурност и сталну доступност процене, у складу са захтевом органа државне управе надлежних за доношење одлука, уз уважавање приписаних мера заштите тајности информација. Такође, процена мора бити заснована на тачним и провереним подацима, разумљивог садржаја, исказаног јасном терминологијом, у форми која је прилагођена потребама корисника, чиме се задовољавају критеријуми **прецизности** и **употребљивости**. Ради достизања критеријума **објективности**, садржај процене мора бити непристрасан, без прејудуцирања и испољавања утицаја, који би „усмеравали“ извођење закључака из процене.

Идентификовање изазова, ризика и претње безбедности

На основу увида у бројна истраживања појма безбедности и његовог садржаја уочава се значајна неусаглашеност око тога шта се конкретно подразумева под безбедносним ризицима. Устаљеност у пракси да се тај појам најчешће користи истовремено с појмом изазов и претња, ствара основну дилему по питању њиховог одређења као синонима или појмова различитог нивоа општости.

Идентификовање изазова, ризика и претњи безбедности, као и анализа њихових потенцијала, врши се сходно њиховом појмовном одређењу, критеријумима идентификације и утицају који могу да испоље на стање безбедности и одбране Републике Србије.

Изазов, као појам вишег нивоа, симболизује појаву или процес који је могућ и вероватан, свеобухватан, вишесмеран и, на почетку, вредносно неутралан. Почетна неутралност може током времена добити негативно или позитивно

усмерење. Уколико преовлада негативна усмереност, изазов прераста у ризик и постепено се повећава вероватноћа штетног утицаја на одређени објект безбедности. Позитивно усмерење подразумева одређење циља који треба постићи да би се побољшало стање безбедности објекта угроженог негативном страном изазова.¹

Критеријуме за идентификацију изазова могу представљати:

- вероватноћа појављивања,
- свеобухватност,
- вишесмерност,
- негативно или позитивно усмерење,
- способност изазова, сходно свом негативном усмерењу, да прерасте у ризик, као и
- вероватноћа испољавања штетног утицаја.

Ризик је појам нижег нивоа општости од изазова и етимолошки значи опасност, излагање опасности и посао или улог скопчан с опасношћу да пропадне. У контексту неке вредности он подразумева довођење те вредности у ситуацију да буде повређена, оштећена, односно изгубљена. Када је реч о угрожавању безбедности неког објекта, ризик је по интензитету конкретнији, блискији и вероватнији од изазова. Ризик је потенцијална опасност, али не значи исто што и деструкција, већ је пре претња деструкцијом. Почиње тамо где престају поверење и сигурност.

Под ризиком се у *Оксфордском речнику* подразумевају вероватноћа или могућност опасности, губитка, озледе или неке друге штетне последице, док сходно тумачењу у *Економско-глосовној енциклопедији*, ризик значи могућност и одређени степен вероватноће да ће наступити неки догађај или дејство са неповољним последицама, односно настајање штете услед непредвиђених догађаја. Ризик може да буде изазван дејством случаја или више силе, независно од воље субјеката, а може се изазвати и поступцима самих субјеката. Према *Војној енциклопедији*, ризик је свесно излагање опасности од могућности различитих исхода. Ризик се, дакле, може одредити као могућност, односно као одређени степен вероватноће наступања неког догађаја или дејства с неповољним последицама, при чему његово отклањање или смањење зависи од нивоа познавања појаве у којој је садржан. У односу на изазов, ризик поседује већи степен опасности, односно вероватноћу доношења неке штете. Неправовремено уочавање ризика, веома брзо га претвара у јасну претњу.²

Критеријуми за идентификацију ризика могу бити:

- вероватноћа настанка одређене појаве – догађаја са штетним последицама, услед предвидивих или непредвидивих догађаја,
- настанак ризика као дејства случаја, више силе, односно као вољног или невољног поступања одређених субјеката,
- могућност отклањања или смањења утицаја ризика у зависности од нивоа појављивања и познавања појаве у којој је садржан и
- утицај ризика на стање безбедности.

¹ *Concise Oxford Dictionary*, Ninth edition, Oxford, 1997. p. 866.

² *Опћа енциклопедија*, IX том, Зарепб 1981, стр. 139.

Претња је, у најширем смислу, свесна намера да се проузрокује штета неком субјекту, својини или праву, да би се принудио објекат претње да испуни наметнуто понашање. Претња је, такође, намера да се нанесе штета или спроведе казна, као и назнака неког нежељеног и непријатног догађаја, односно могућност доношења зла. У односу на изазове и ризике, претња је снажнија по интензитету испољавања, са јасним знацима веома скорог доношења штете у случају изостанка брзог реаговања. Такође, претња је врста притиска са позиције силе којом се супротна страна жели застрашити и исцрпљивати, како би се присилила на одређене уступке, а може се дефинисати и као способност увећања намера.³ У том смислу претња садржи свесну намеру узроковања неке штете или извесност настајања штете или нежељене последице по објекат безбедности.

Критеријуме за идентификацију претње могу представљати:

– вероватноћа настанка претње као свесне намере да се проузрокује штета неком субјекту, својини или праву, ради принуде за испуњењем наметнутог понашања одређене појаве – догађаја са штетним последицама, услед предвидивих или непредвидивих догађаја и

– способности претње, као дејства случаја, више силе, односно као вољног или невољног поступања одређених субјеката, да својим дејством угрозе безбедност Републике Србије.

Утврђивање и анализа узрока који могу довести до настанка одређене врсте изазова, ризика и претњи

Након идентификације изазова, ризика и претњи неопходно је извршити утврђивање и анализу узрока који могу да доведу до њиховог појављивања.

Тај поступак је значајан са аспекта превентивног деловања ради елиминасања узрока угрожавања безбедности или, уколико се то не постигне, смањивања вероватноће да се одређени ризици и претње безбедности испоље, односно да се умањи интензитет њиховог испољавања.

Том приликом треба узети у обзир могућност очекиваног угрожавања безбедности Републике Србије, као последице деловања људског фактора, објективних околности или интеракције ова два фактора. Сходно томе, потребно је детаљно размотрити све околности и вероватноћу стварања повољних услова за деловање изазова ризика и претњи безбедности.

Утврђивање вероватноће испољавања изазова, ризика и претњи

Вероватноћу испољавања изазова, ризика и претње могуће је исказати квалитативним и квантитативним показатељима.

Квалитативни показатељи вероватноће исказују се у дескриптивној форми, док квантитативним показатељима исказујемо нумеричко (пондерисано) одређење (вредновање) вероватноће. Зависност вероватноће испољавања изазова, ризика и претњи од квалитативних и квантитативних показатеља приказана је у табели – 1.

³ *Правна енциклопедија*, Београд, 1979, стр. 1101.

Табела 1 – Утврђивање вероватноће испољавања изазова, ризика и претње

НИВО ВЕРОВАТНОЋЕ	КВАЛИТАТИВНИ ПОКАЗАТЕЉИ	КВАНТИТАТИВНИ ПОКАЗАТЕЉИ
ИЗВЕСНО	Очекивано је да се јави у највећем броју околности	5
ВЕРОВАТНО	Вероватно ће се јавити у највећем броју околности	4
МОГУЋЕ	Постоји могућност да ће се јавити	3
МАЛО ВЕРОВАТНО	Није потпуно искључена могућност да ће се јавити	2
РЕТКО	Јавља се само у изузетним околностима	1

Одређење и процена потенцијално угрожене територије

У односу на обухватност садржаја процене и очекивано деловање изазова ризика и претњи безбедности, одређење потенцијално угрожене територије може се разматрати за читаву територију или за одређени део државне територије.

У поступку одређења и процене потенцијално угрожене територије, поред анализе изазова, ризика и претњи безбедности, који остварују или се очекује остваривање њиховог утицаја, у обзир треба узети унутрашње и спољашње чиниоце геостратегијског положаја Републике Србије.

Процена унутрашњих чинилаца геостратегијског положаја Републике Србије заснована је на сагледавању математичко-географских, физичко-географских и друштвено-географских чинилаца.

Када су у питању **математичко-географски чиниоци**, својим значајем посебно место заузима сагледавање положаја простора Републике Србије у односу на регионалне целине Европе (средња Европа, јужна Европа, положај на Балканском полуострву), важне међународне комуникације, као и у односу на суседне државе.⁴ Утицај на одређење и процену потенцијално угрожене територије, такође, остварују и карактеристике граница државне територије, а пре свега њихова дужина (копном и водом) са суседнима државама (табела 2).

Табела 2 – Дужине граница Републике Србије⁵

ДРЖАВА	ВРСТА ГРАНИЦЕ (km)		УКУПНО (km)
	сувоземна	водена	
МАЂАРСКА	156,4	18	174,4
РУМУНИЈА	257,2	289,3	546,5
БУГАРСКА	340,1	27	367,0
МАКЕДОНИЈА	237,5	35,5	273
АЛБАНИЈА	108,1	3	111,1
ЦРНА ГОРА	234,1	10	244,1
БИХ	154,3	228,5	382,8
ХРВАТСКА	121,7	137,6	259,3
У К У П Н О	1609,4	748,9	2358,3
%	68,2	31,8	100

⁴ Павловић Мирослав: Регионална војна географија, СШОНИД, ВА, Београд, 1999, стр. 16.

⁵ Катедра ПМН - група наставника за Војну географију, ВА, наставни материјал, Београд, 2008.

У поступку разматрања **физичко-географских чинилаца** посебно место заузимају рељеф, клима и хидрографија.⁶

Приликом одређења и процене угрожене територије са аспекта утицаја рељефа геопростора Републике Србије (слика 1), својим карактеристикама издваја се северни део земље, као широко отворена Панонска низија на коју се надовезују брдски терени и речне долине у централном и јужном делу државне територије. Војвођански део Панонске низије има за Републику Србију карактеристичан природно-географски положај, јер је Србија преко овог простора „отворена“ према средњој Европи.

Слика 1 – Карта рељефа геопростора Републике Србије

Доминантност умереноконтиненталне климе над геопростором државне територије олакшава процену угрожене територије, када је у питању клима као физичко-географски чинилац. Процењом територије са аспекта хидрографије потребно је сагледати утицај важних водотока на територији Републике Србије, као што су реке: Дунав, Сава, Тиса, Дрина, Велика Морава (Јужна и Западна Морава) и Тимок и канали Дунав–Тиса–Дунав.⁷ Значају процене територије са аспекта хидрографије свакако доприноси и чињеница да важне комуникације

⁶ Исто.

⁷ Војвођански хидрографски чвор који је један од значајнијих у Европи, такође представља важан чинилац процене територије са аспекта хидрографије.

на територији прате правац тока реке Дунав и долине реке Мораве, која се код Ниша раздваја на два крака. Први прати Јужну Мораву и Вардарску долину до Солуна, а други реку Нишаву према Софији и Истанбулу.

Утицај рељефа, климе и хидрографије у одређењу и процени потенцијално угрожене територије посебно је изражен приликом процене угрожености безбедности од изазова, ризика и претњи, који могу довести до несрећа услед дејстава природних чинилаца.

Из групе **друштвено-географских чинилаца** на одређење и процену потенцијално угрожене територије посебан утицај остварују: становништво и саобраћај.

Анализом становништва у функцији одређења потенцијално угрожене територије потребно је доћи до показатеља о: бројности популације, старосној, полној и етничкој структури становништва, бројности и категорији становништва планираног за евакуацију, броју запослених, незапослених и пензионера, као и густини насељености.

Саобраћај и комуникацијска мрежа испољавају битан утицај на сложеност и осетљивост простора Републике Србије⁸. Приликом сагледавања саобраћаја и комуникацијске мреже, у односу на међународне комуникације, неопходно је анализирати: комуникацијско окружење простора; комуникативност простора Републике Србије; стање комуникацијске базе и инфраструктуре (саобраћајнице – укупан број километара пута по категоријама, железничких пруга и унутрашњих пловних путева, аеродроми, речне луке за међународни и домаћи саобраћај, саобраћајна чворишта, мостови, вијадукти и тунели, далеководи и трансформаторске станице, енергетски системи, телекомуникациони системи, хидротехнички системи, гасоводи, нафтоводи); степен компатибилности са европским комуникацијама у погледу квантитета и квалитета; продуктивност и ефикасност транспорта и услуга; транспортну интензивност и учесталост; као и перспективе даљег развоја саобраћаја и комуникацијске мреже.

Прикупљање и обраду података за наведене чиниоце врши Министарство одбране у сарадњи са надлежним органима државне управе и локалне самоуправе, у ширем обухвату од апострофираног.

Идентификација снага за које се процењује да могу бити ангажоване и/или одговорне за угрожавање безбедности

У процени могућег угрожавања безбедности Републике Србије, уколико се изузме угрожавање безбедности и одбране Републике Србије природним катастрофама, потребно је навести снаге које могу бити носиоци угрожавања безбедности и одбране Републике Србије.

Том приликом потребно је указати на очекивани састав, јачину, оспособљеност, вероватне циљеве, облике, објекте, правце и начине њиховог дејства.

⁸ Значајни међународни снопови комуникација 45. паралеле пресеца северни, врло осетљив део територије Републике Србије.

У зависности од очекиваног (процењеног) начина угрожавања безбедности и одбране потребно је извршити и анализу евентуалног ангажовања тих снага у претходним периодима угрожавања безбедности Републике Србије или неке од држава међународне заједнице.

Предвиђање могућих последица деловања изазова, ризика и претњи

Угрожавање безбедности и одбране Републике Србије, деловањем изазова, ризика и претњи, током одређеног периода, може довести до последица, које подразумевају настанак штете на одређеном објекту дејства. Последице се могу изразити утврђивањем:

- степена угрожености становништва,
- степена угрожености материјалних и културних добара, укључујући и објекте од посебног значаја на одређеном делу државне територије (оштећења или уништење објеката и материјалних средстава), као и
- негативног утицаја на животну средину.

Осим непосредно нанете штете, могу се разматрати и други, посредни аспекти последица. То се, пре свега, односи на економске губитке или друге врсте штете. Последице изазване посредно често могу да буду доминантне у односу на штету изазвану на самом објекту дејства, а препознају се у анализи њиховог утицаја на друштво.

У зависности од тога да ли се изазови, ризици и претње посматрају појединачно или у читавом спектру њиховог дејства, као дејства збира појединачних, обим очекиване штете може да се изрази кроз форме:

- укупне штете (као збир свих појединачних),
- парцијалног дејства (као збир две или више) или
- по врстама настале штете у односу на оштећени објекат.

С обзиром на остварене ефекте дејства, укупне последице могу се исказати квалитативно (у дескриптивној форми) као: катастрофалне, значајне, средње, мале и безначајне и квантитативно, доделом одговарајућих нумеричких вредности – пондера од 1 до 5 (табела 3).

Табела 3 – *Последице деловања изазова, ризика и претњи*

КАТАСТРОФАЛНЕ	5
ЗНАЧАЈНЕ	4
СРЕДЊЕ	3
МАЛЕ	2
БЕЗНАЧАЈНЕ	1

Сабирањем вредности додељених пондера, који се односе на **ниво вероватноће испољавања изазова, ризика и претњи** и **пондера у вези са последицама**, које могу настати њиховим деловањем, може се доћи до укупних квантитативних показатеља о последицама (табела 4).

Табела 4 – Укупни квантитативни показатељи последица

НИВО ВЕРОВАТНОЋЕ	ПОСЛЕДИЦЕ				
	КАТАСТРОФАЛНЕ (5)	ЗНАЧАЈНЕ (4)	СРЕДЊЕ (3)	МАЛЕ (2)	БЕЗНАЧАЈНЕ (1)
ИЗВЕСНО – (5)	10	9	8	7	6
ВЕРОВАТНО – (4)	9	8	7	6	5
МОГУЋЕ – (3)	8	7	6	5	4
МАЛО ВЕРОВАТНО – (2)	7	6	5	4	3
РЕТКО – (1)	6	5	4	3	2

*Утврђивање могућег интензитета
испољавања изазова, ризика и претњи*

У зависности од збира квантитативних показатеља **вероватноће испољавања** изазова, ризика и претњи безбедности, као и **могућих последица**, које могу настати угрожавањем безбедности Републике Србије, идентификовани изазови, ризици и претње могу имати различит интензитет испољавања, који се може представити следећим изразом:

$$Ии = ПНв + ПНп,$$

где је:

Ии – интензитет испољавања,

ПНв – пондер нивоа вероватноће и

ПНп – пондер нивоа последице.

У зависности од добијених вредности збира наведених пондера, интензитет испољавања изазова, ризика и претњи безбедности могуће је градирати као:

- **екстремно висок**, уколико је збир пондера у интервалу од 9 до 10;
- **висок**, уколико је збир пондера у интервалу од 7 до 8;
- **средњи**, уколико је збир пондера у интервалу од 5 до 6 и
- **низак**, уколико је збир пондера у интервалу од 2 до 4 (табела 5).

Табела 5 – Интензитет испољавања изазова, ризика и претњи

ЗБИР ПОНДЕРА	ИНТЕНЗИТЕТ ИСПОЉАВАЊА
9–10	ЕКСТРЕМНО ВИСОК
7–8	ВИСОК
5–6	СРЕДЊИ
2–4	НИЗАК

Закључак о процени стања безбедности

Закључак о процени стања безбедности Републике Србије израђује се на основу изведених закључака из појединачних процена изазова, ризика и претњи, који испољавају или се процењује да, у одређеном периоду под одређеним условима, могу испољити утицај на стање безбедности и одбране Републике Србије.

У зависности од закључака о процени стања безбедности Републике Србије, до којих се дошло у претходним фазама поступка израде процене, као и предлога мера и поступака за супротстављање угрожавању безбедности и одбране Републике Србије, надлежни органи, у складу са постојећом структуром и надлежностима управљачког и извршног дела система одбране, доносе одлуку о начину реаговања, ради супротстављања деловању изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани Републике Србије.

Носиоци израде и учесници у изради процене

Министарство одбране, сагласно одредбама члана 14. Закона о одбрани, у складу са својим функционалним надлежностима, израђује процену угрожености безбедности Републике Србије, њених грађана, материјалних и културних добара и животне средине.

Током израде процене, Министарство одбране остварује континуирану сарадњу са осталим министарствима и надлежним органима државне управе, као и другим субјектима система безбедности и одбране Републике Србије. У том смислу, посебно је значајна сарадња са Министарством спољних послова, Министарством унутрашњих послова, као и са органима који су надлежни за обавештајно-безбедносне послове (Војнообавештајна агенција, Војнобезбедносна агенција и Безбедносно-информативна агенција).

У том контексту, обезбеђење протока и заштите доступних потенцијално релевантних информација за израду процене, ради њихове размене и коришћења од стране учесника у овом процесу, од приоритетног су значаја.

Планирање употребе Војске Србије

Повећана међузависност између држава на глобалном и регионалном нивоу умањује опасност од традиционалних војних претњи. Међутим, безбедност међународне заједнице, а тиме и Републике Србије, несумњиво је условљена екстремно брзим променама и непредвидивим претњама у којима су асиметричне претње недржавних актера доминантне.

Дугорочно планирање у области безбедности и одбране засновано је на процени изазова, ризика и претњи безбедности Републике Србије која је резултат идентификовања и праћења развоја преовлађујућих трендова у динамичном и променљивом окружењу и предвиђања њихових највероватнијих исхода и последица које треба избећи, искористити или се суочити са њима на одговарајући начин.

Стратегија одбране Републике Србије представља основни стратешки документ којим се усмерава ангажовање ресурса одбране и развој доктринарних, нормативних и организацијских решења система одбране Републике Србије.

Стратегијски концепт одбране је основа за пројектовање система одбране Републике Србије, као дела система националне безбедности и представља јединствену, структурно уређену и функционалну целину снага и субјеката одбране, чији је циљ заштита одбрамбених интереса Републике Србије.

Заснована на Уставу и Стратегији националне безбедности Републике Србије, Стратегија одбране представља полазни стратегијски документ на основу којег се планира употреба Војске Србије која, као најзначајнији део система одбране, има важну улогу у заштити безбедносних и одбрамбених интереса и реализацији циљева политике одбране.

У свом садржају Стратегија одбране експлицитно исказује изазове, ризике и претње безбедности Републике Србије, којима се угрожавају њени одбрамбени интереси, као израз највиших вредности и општих потреба грађана и Републике Србије за изградњом и очувањем безбедности и стабилности ради слободног и демократског развоја друштва.

Са становишта остваривања дугорочних безбедносних интереса неопходно је да Република Србија у блиској будућности изгради способности Војске за реализацију додељених јој мисија и задатака (табела 6).

Табела 6 – Мисије и задаци Војске Србије

Мисија	Задатак
1. Одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља	1.1. Одвраћање од оружаног угрожавања
	1.2. Одбрана територије
	1.3. Одбрана ваздушног простора
2. Учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету	2.1. Учешће у међународној војној сарадњи
	2.2. Учешће у мировним операцијама
3. Подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности	3.1. Помоћ цивилним властима у супротстављању унутрашњем угрожавању безбедности, тероризму, сепаратизму и организованом криминалу
	3.2. Помоћ цивилним властима у случају природних непогода и техничких, технолошких и других несрећа

Идентификација и процена ризика и претњи безбедности Републике Србије омогућили су адекватну визуелизацију садашњег безбедносног простора. Сходно томе, планирање употребе Војске Србије усмерено је на достизање способности које ће омогућити извођење операција ради одбране државне територије, учешћа Војске Србије у заједничким мисијама стварања и заштите колективне безбедности и подршке цивилним властима у супротстављању претњама безбедности.

Имајући у виду да је одбрана темељна државна функција, од посебне друштвене важности, коју организују елементи система одбране, мисија одбране Републике Србије од оружаног угрожавања споља, као претње безбедности, представља основу планирања употребе Војске Србије. Сходно томе, План употребе Војске Србије представља окосницу Плана одбране Републике Србије.

Актуелна листа безбедносних претњи захтева свеобухватне анализе и процене изазова, ризика и претњи безбедности, као и примену савремених процедура у процесу планирања употребе Војске Србије, у функцији заштите и одбране националних интереса.

Нови приступ у начину планирања, од планирања снага ка планирању способности, заснован је на политичким усмерењима и идентификованим претњама безбедности, чиме се обезбеђује јаснија видљивост планирања и контроле.

Погледом на садашњи безбедносни простор може се очекивати да ће операције бити тежишно усмерене ка одбрани државне територије, интероперабилности војних способности Војске у учествовању у заједничким мисијама стварања и заштити националне, регионалне и глобалне безбедности и помоћи цивилном становништву у евентуалним акцидентним ситуацијама.

Планирање и извођење будућих операција, ради реализације додељених мисија, изискиваће повећан степен савезништва и мултилатералног приступа процесима планирања у виду укључивања интернационалних, владиних и невладиних организација.

Планирање употребе Војске Србије за потребе учешћа у изградњи и очувању мира у региону и свету врши се на основу одлуке надлежних државних органа. Ради учешћа снага Војске Србије у мултинационалним операцијама, планирају се, организују и спроводе посебне припреме.

Припреме и планирање употребе Војске Србије за пружање помоћи цивилним властима у супротстављању претњама безбедности представљају саставни део Плана одбране Републике Србије и Плана употребе Војске Србије, као његовог интегралног дела.

У функцији реализације мисија и задатака, планирање употребе Војске Србије засновано је на интегралном и мултилатералном приступу проблемима безбедности и одбране, политичким усмерењима, идентификованим претњама безбедности, као и свеобухватној и квалитетној процени њиховог утицаја на безбедност Републике Србије.

Закључак

Глобалну и безбедност Европе све више угрожавају нови изазови, ризици и претње који су настали као последица негативних утицаја глобализације, националног и верског екстремизма, сукобљавања око територија и све израженијег дефицита природних ресурса.

Тероризам, побуне илегалних оружаних група, национални и верски екстремизам, организовани криминал и природне и индустријске катастрофе представљају безбедносне ризике и претње са високим интензитетом на глобалном, регионалном и националном нивоу угрожавања безбедности. Они могу да испоље тенденцију преливања са једног простора на други и на тај начин угрозе и безбедност Републике Србије.

Може се очекивати да оружане побуне, тероризам, етничке напетости, национални и верски екстремизам и организовани криминал егзистирају и даље, али са нешто смањеним интензитетом. У том периоду, безбедносна ситуација у региону и Републици Србији биће оптерећена изналажењем решења за будући статус Косова и Метохије, пре свега решавањем проблема опште и личне безбедности неалбанског становништва и повратка привремено расељених и прогнаних лица.

Очекује се да позитиван утицај на унапређење стања безбедности, у наредном периоду, испољи ангажовање Републике Србије у Програму Партнерство за мир, као и интензивирање сарадње са Европском унијом.

На основу анализе безбедносног окружења и осталих чинилаца безбедности (политичких, економских, материјално-енергетских, социјалних и научно-технолошких) идентификовање и процена утицаја могућих ризика и претњи на безбедност Републике Србије треба да створи претпоставке за благовремене припреме система одбране и других институција друштва за реаговање, ради њиховог неутралисања или умањивања негативних ефеката које могу да произведу.

Носиоци израде и сви учесници у изради процене изазова, ризика и претњи безбедности Републике Србије дужни су да континуирано прате, анализирају и процењују изазове, ризике и претње безбедности у контексту њиховог утицаја на промене безбедносног окружења и степен угрожавања безбедности и одбране Републике Србије.

Карактер и интензитет актуелних ризика и претњи безбедности у непосредном окружењу указују на потребу координације напора Републике Србије и осталих утицајнијих субјеката безбедности у региону, Европи и читавој међународној заједници, ради развоја и унапређења концепта интегрисане безбедности на политичком, економском, информативном, технолошком, одбрамбеном и војном плану. Због тога је неопходно да Војска Србије развија способности за ангажовање на очувању националне, али и међународне безбедности.

Такође, редовна размена информација релевантних за израду процене изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани Републике Србије представља континуирану обавезу носиоца, као и свих учесника у изради процене.

Само у тако функционално уређеном систему националне безбедности праћење, анализа и садржајна процена утицаја изазова, ризика и претњи по безбедност државе могу послужити сврси и одређењу јасних смерница за израду и реализацију Плана употребе Војске Србије.

У условима функционисања нормативно-правне регулативе у областима надлежности, задатака и односа између политичких одлучилаца, органа, институција и Војске Србије, усклађених са принципима и начелима цивилно-демократске контроле по питању планирања њене употребе, треба очекивати потпуну реализацију свих политичко-стратегијских циљева у области безбедности и одбране Републике Србије.

Литература

1. Concise Oxford Dictionary, Ninth edition, Oxford, 1997.
2. Доктрина Војске Србије, 2010.
3. Закон о Војсци Србије, 2007.
4. Закон о министарствима, 2007.
5. Закон о одбрани, 2007.
6. Оџа енциклопедија, IX том, Загреб, 1981.
7. Павловић, Мирослав: *Регионална војна географија*, СШОНИД, ВА, Београд, 1999.
8. Правна енциклопедија, Београд, 1979.
9. Стратегија националне безбедности Републике Србије, 2009.
10. Стратегија одбране Републике Србије, 2009.
11. Устав Републике Србије, 2006.